

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

اداره پاسخگویی به سوالات دینی

نکاتی در باب وصیت

دوره آموزشی کارشناسان پاسخگویی به سوالات شرعی

گروه علمی احکام اداره پاسخگویی به سوالات دینی

(سال ۱۳۹۸)

((غیر قابل انتشار))

فهرست مطالب:

۳	مقدمه:
۳	تعریف وصیت:
۳	موارد وجوب وصیت
۵	تحقق وصیت
۶	قبول وصیت :
۷	رد وصیت:
۷	ارکان وصیت
۷	شرائط موصی
۹	شرائط وصی
۹	شرائط موصی به (مال یا حق یا کار وصیت شده)
۱۰	شرائط موصی له
۱۱	احکام وصیت
۱۱	وصیت تقسیم ارث به صورت مساوی:
۱۱	بیشتر بودن وصیت از ثلث مال
۱۳	وصیت به امور متعدد
۱۴	امتناع ورثه از عمل به وصیت
۱۴	تکلیف واجبات مالی که بر عهده میت مانده و وصیت:
۱۶	وصیت به وقف بعد از مرگ
۱۶	محروم کردن از ارث
۱۶	فوری بودن وجوب عمل به وصیت
۱۷	وصیت به پیوند اعضاء
۱۸	دفن میت در غیر محل وصیت:

تعریف وصیت:

وصیت آن است که انسان سفارش کند بعد از مرگش برای او کارهایی انجام دهند (وصیت عهدیه) یا بگوید بعد از مرگش چیزی از مال او ملک کسی باشد (وصیت تملیکیه) یا برای اولاد خود و کسانی که اختیار آنان با اوست قیم و سرپرست معین کند^۱ یا بگوید ملکی آزاد کنید، مثل اینکه وصیت کند، برده ای را آزاد کنید (وصیت فکیه) (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله مکارم و آیت الله سیستانی)^۲.

حکم وصیت کردن چیست؟

وصیت تقسیم می شود به احکام خمس، یعنی واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح (حضرت امام ره، آیه الله سیستانی، آیت الله مکارم)^۳.

موارد وجوب وصیت

نکته:

موارد وجوب وصیت زمانی است که انسان نشانه های مرگ را در خود ببیند. (حضرت امام ره، آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم)^۴.

۱- اگر امانتی از مردم پیش اوست و یا به مردم بدهکار است و خودش نمی تواند امانت یا بدهی را بدهد، یا موقع دادن بدهی او نرسیده، باید وصیت کند و بر وصیت شاهد بگیرد. حضرت امام- ولی اگر بدهی او معلوم باشد و اطمینان دارد که ورثه می پردازند وصیت کردن لازم نیست. (حضرت امام ره، آیت الله سیستانی)^۵.

اگر اموالی از مردم نزد اوست ولی نمی تواند بپردازد یا موقع دادن بدهی نرسده چنانچه از خودش مال دارد یا مال ندارد ولی احتمال می دهد کسی به وصیت او عمل کرده و آنها را می پردازد، واجب است وصیت کند و بر وصیتش شاهد نیز بگیرد. ولی اگر می داند یا اطمینان دارد که باز ماندگانش آن اموال را به صاحبانش بر می گردانند و حقوق و وظائف او را ادا می نمایند، وصیت کردن واجب نیست (امام خامنه ای)^۶.

^۱ - این قسمت از عبارت طبق تصریح آیت الله سیستانی در منهاج و مفهوم عبارت آیت الله مکارم از عروه الوثقی و حضرت امام در تحریر جزء وصیت عهدیه است. تحریر، باب وصیت - م ۵۲ - منهاج الصالحین ج ۲، کتاب الوصیه، قبل از مساله ۱۳۳۷ - عروه ج ۲، کتاب الوصیه، قبل از مساله ۱

^۲ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۶۹۴ - تحریر الوسیله ۴ جلدی، ج ۳، کتاب وصیت، قبل از مساله ۱ - رساله آموزشی جلد ۲، درس ۶۲ ص ۲۵۳ - منهاج الصالحین ج ۲، کتاب الوصیه، قبل از مساله ۱۳۳۷

^۳ - عروه الوثقی، ج ۲، کتاب الوصیه، قبل از مساله ۱

^۴ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۰ - در بعضی موارد آیت الله مکارم احتیاط واجب دارند.

^۵ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۰ - عروه الوثقی، کتاب الوصیه، م ۳

^۶ - رساله آموزشی ۲ ص ۲۵۵

اگر امانتی از مردم پیش اوست و یا به مردم بدهکار است و خودش نمی تواند امانت یا بدهی را بدهد، یا موقع دادن بدهی او نرسیده، باید وصیت کند و اگر اطمینان ندارد که به وصیت او عمل کنند باید شاهد بگیرد، ولی اگر مطمئن است که ورثه بدهی او را می پردازند وصیت لازم نیست. (آیت الله مکارم) ^۱

۲- اگر خمس و زکات و مظالم بدهکار است و نمی تواند بدهد چنانچه از خودش مال دارد، یا احتمال می دهد کسی آنها را مجاناً ادا می نماید، باید وصیت کند و همچنین است اگر حجّ بر او واجب باشد. (حضرت امام ره، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم) ^۲

اگر خمس و زکات و کفارات و سایر دیون بدهکار است، چنانچه از خودش مال دارد یا مال ندارد ولی احتمال می دهد کسی به وصیت او عمل کرده و آنها را می پردازد، واجب است وصیت کند و بر وصیتش شاهد نیز بگیرد. ولی اگر می داند یا اطمینان دارد که باز ماندگانش آن اموال را به صاحبانش بر می گردانند و حقوق و وظائف او را ادا می نمایند، وصیت کردن واجب نیست. همچنین اگر حج واجب بر عهده اش است باید وصیت نماید. (امام خامنه ای) ^۳

۳- اگر نماز و روزه قضا دارد چند حالت متصور است:

الف - هم پسر بزرگتر دارد (به تفصیلی که در باب نماز قضا بیان شده)، و هم مال دارد که باید به پسرش اطلاع دهد یا وصیت نماید که از مالش برای او بجا آورند.

ب - فقط پسر بزرگتر دارد و مال ندارد، باید به پسر بزرگتر اطلاع دهد.

ج - فقط مال دارد، باید وصیت نماید که از مالش بجا آورند.

د- اگر پسر بزرگتر و مال نداشته باشد ولی احتمال بدهد کسی بدون آن که چیزی بگیرد آنها را انجام می دهد، باز هم واجب است وصیت نماید. (حضرت امام ره) ^۴

نماز و روزه های قضا شده:

در صورتی که پسر دارد برعهده پسر بزرگ اوست که نماز و روزه او را بعد از مرگ انجام دهد. لکن اگر می داند پسر بزرگ اشتباه انجام می دهد یا مورد اطمینان نیست، باید وصیت کند. همچنین است اگر اصلاً پسری ندارد که عهده دار این امور شود. (امام خامنه ای) ^۵

اگر نماز و روزه قضا دارد چند حالت متصور است:

^۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۰ - عروة الوثقی، کتاب الوصیة، م ۳ - توضیح المسائل مکارم، م ۲۳۲۹

^۲ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۱ - عروة الوثقی، کتاب الوصیة، م ۳ - توضیح المسائل مکارم، م ۲۳۳۰

^۳ - رساله آموزشی ۲ ص ۲۵۵

^۴ - توضیح المسائل آیت الله سیستانی، م ۲۶۶۱

^۵ - رساله آموزشی ۲ ص ۲۵۵

الف: اگر مال دارد لازم است که اطمینان پیدا کند که به وسیله مالش نماز و روزه اش ادا می شود حتی اگر با وصیت کردن باشد. (فان كان له مال لزمه الاستيثاق من ادائها عنه بعد وفاته و لو بالوصية به)

ب: مال ندارد ولی احتمال قابل اعتنا می دهد که تبرعا از طرف او انجام خواهند داد که واجب است وصیت نماید.

ج: اگر کسی داشته باشد-مانند پسر بزرگتر- که بداند چنانچه به او اطلاع دهد قضای نماز و روزه او را انجام می دهد، همین قدر کافی است که به او اطلاع دهد و لازم نیست وصیت کند. (آیت الله سیستانی)^۱

اگر کسی روزه و نماز قضا دارد بنابر احتیاط واجب باید وصیت کند (با رعایت آنچه در مسأله نماز و روزه استیجاری گفته شد) - (آیت الله مکارم)^۲

بناء علی جواز الاستیجار للصلوة و الصیام و نحوهما و قد عرفت الاشکال فی محله فی کتاب الصلوة و لکن لا یترک الاحتیاط بالوصية هنا. ۳

۴- اگر مالی پیش کسی دارد یا در جایی پنهان کرده است که ورثه نمی دانند چنانچه بواسطه ندانستن حقشان از بین برود باید به آنان اطلاع بدهد. (حضرت امام ره و آیت الله مکارم)^۴

اگر مالی پیش کسی دارد یا در جایی پنهان کرده است که ورثه نمی دانند بنابر احتیاط واجب باید به آنان اطلاع بدهد. (آیت الله سیستانی)^۵

آیا وصیت به نصب قیم برای فرزندان واجب است؟

لازم نیست برای بچه های صغیر خود قیم و سرپرست معین کند ولی در صورتی که بدون قیم مالشان از بین می رود یا خودشان ضایع می شوند باید برای آنها قیم امین معین نماید. (حضرت امام ره و امام خامنه ای ، آیت الله مکارم و آیت الله سیستانی)^۵

تحقق وصیت

در تحقق وصیت کفایت می کند بکار بردن الفاظ یا افعال مثل نوشتن یا اشاره کردن چه در حال اختیار باشد یا در حال اضطرار به شرط آن که دلالت لفظ یا فعل صریح یا ظاهر در وصیت باشد. (مکارم - وصیت با اشاره در حال اختیار به احتیاط واجب کفایت نمی کند). بلکه وجود وصیت نامه به خط و مهر او که معلوم باشد به عنوان وصیت نوشته کافی است. (حضرت امام ره و آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم)^۶

وصیت محقق می شود :

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۲ و منهاج الصالحین ج ۲، کتاب الوصیه، مساله ۱۳۳۷

۲ - توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۲ و رساله آیت الله مکارم، م ۲۳۳۰ - عروة الوثقی، کتاب الوصیه، م ۳

۳ - عروة الوثقی، کتاب الوصیه، م ۳

۴ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۷۰۳ - توضیح المسائل آیت الله مکارم، م ۲۳۳۱

۵ - رساله آموزشی مقام معظم رهبری ج ۲ ص ۲۵۵، توضیح المسائل (محتشی - امام خمینی)، ج ۲، م ۲۷۰۳ - توضیح المسائل آیت الله مکارم، م ۲۳۳۱ - توضیح المسائل

آیت الله سیستانی، م ۲۶۶۱

۶ - عروة باب وصیت، م ۹ - تحریر، کتاب وصیت، م ۳ - منهاج ، م ۱۳۳۸ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۹۵ و ۲۶۹۶

۱- با گفتار، یعنی وصیت خود رایبان کند.

۲- با نوشته ای که مقصود وصیت خود را برساند.

۳- با اشاره که مقصود را بفهماند.

نکته: موارد بالادر صورتی نافذ ، واجرای آن لازم است که عرف از آن گفتار یا نوشتار یا اشاره همان را بفهمند که یکی یا برخی از نزدیکان و ورثه برداشت می کنند و در صورت نزاع در تفسیر وصیت، باید به دادگاه و حاکم شرع (مجتهد جامع الشرایط) مراجعه کنند. (امام خامنه ای)^۱

قبول وصیت :

آیا در تحقق وصیت قبول شرط است؟

۱- وصیت عهدیه :

در وصیت عهدیه نیاز به قبول نیست، پس اگر کسی وصیت کند که مرا فلان جا دفن کنید یا صوم و صلاة برای من بدهید قبول نمی خواهد، لکن اگر کسی را وصی خود قرار داد که کارهای او را انجام بدهد، در وصی شدن قبول معتبر است نه در اصل وصیت. (حضرت امام ره و آیت الله سیستانی)^۲

نیاز به قبول ندارد. (امام خامنه ای و آیت الله مکارم)^۳

۲- وصیت تملیکیه :

اگر تملیک برای عنوان عام باشد مثل وصیت برای فقراء و سادات ، نیاز به قبول ندارد و اگر تملیک به شخص باشد نیاز به قبول موصی له دارد (حضرت امام ره، امام خامنه ای و آیت الله سیستانی)^۴

نیاز به قبول ندارد. (آیت الله مکارم)^۳

قبول وصیت چگونه محقق می شود؟

قبول وصیت با هر آنچه دلالت بر رضایت موصی له نماید، محقق می شود چه قولاً باشد چه فعلاً. مثل گرفتن موصی به و تصرف در آن به قصد قبول (حضرت امام ره ، امام خامنه ای ، آیت الله سیستانی - گرفتن موصی به به قصد قبول)^۴

^۱ - رساله آموزشی ج ۲ درس ۶۲ ص ۲۵۳

^۲ - تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب وصیت، م ۵ ، منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، م ۱۳۴۲ ، عروه ، کتاب الوصیه م

^۳ - رساله آموزشی ، ج ۲ ، درس ۶۲ ص ۲۵۴ - عروه کتاب وصیت م

^۴ - تحریر الوسیله ، باب وصیت ، م ۶ - رساله آموزشی ، ج ۲ درس ۶۲ ، ص ۲۵۴ - منهاج ، کتاب وصیت ، م ۱۳۴۳

هرگاه کسی وصیت کند که چیزی از اموالش را به کسی دهند آن مال بعد از مرگ او ملک آن شخص می شود قبول هم لازم نیست، ولی اگر در حال حیات او وصیت را رد کند احتیاط آن است که در آن مال تصرف مالکانه نکند. (آیت الله مکارم)^۱

آیا قبول وصیت باید در زمان حیات موصی باشد؟

فرقی در تحقق قبول وصیت بین اینکه در زمان حیات موصی باشد یا بعد از مرگ او وجود ندارد. (مراجع)^۲

اگر موصی له در زمان حیات موصی یا بعد از مرگ او وقبل از قبول یا رد وصیت بمیرد، آیا وصیت باطل می شود؟

وصیت باطل نمی شود وقبول یا رد آن به ورثه موصی له منتقل می شود به شرط اینکه موصی قبل از مرگش از وصیت بر نگشته باشد (امام خامنه ای - وقرینه ای بر اینکه مقصود موصی فقط موصی له است نه ورثه او، نباشد) (حضرت امام ره ، امام خامنه ای ، آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم)^۳

رد وصیت:

درچه صورت رد موصی له مبطل وصیت میشود؟

در صورتی که وصیت تملیکیه باشد و بعد از مرگ موصی رد کرده باشد و قبل از رد کردن، قبول نکرده باشد (چه قبول قبل از مرگ موصی و یا بعد از آن) و همچنین وصیت باطل می شود، اگر رد وصیت در زمان حیات موصی باشد، هر چند که قبل از آن، موصی له قبول وصیت کرده باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۳

نظر امام خامنه ای استفتاء شود.

ارکان وصیت

موصی، وصی، موصی به، موصی له،

شرائط موصی

۱- بالغ باشد :

کسی که وصیت می کند باید بالغ باشد ولی بچه ده ساله ای که خوب و بد را تمیز می دهد اگر برای کار خوبی مثل ساختن مسجد و آب انبار وصیت کند صحیح می باشد. (حضرت امام ره ، امام خامنه ای)^۴

^۱ - استفتاء از آیت الله مکارم با کد رهگیری: ۹۷۱۱۱۰۰۵۸

^۲ - عروه باب وصیت مسئله ۲- تحریر باب وصیت ، م ۷ - منهاج ، م ۱۳۴۴ - رساله آموزشی ۲ درس ۶۲ ص ۲۵۴

^۳ - عروه: ج ۲ کتاب الوصیه، م ۴ - منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۳۴۵

^۴ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۹۷- تحریر کتاب الوصیه، م ۱۲- رساله آموزشی ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۷

وصیت بچه نابالغ صحیح نیست مگر آنکه ده سال داشته باشد و وصیت برای ارحامش یا صرف در خیرات عامه باشد و اما اگر برای غیر ارحامش وصیت کند یا آنکه بچه هفت ساله در مورد چیز مختصری از اموالش وصیت کند، صحت وصیت محل اشکال است پس باید رعایت احتیاط بشود. (یعنی مصالحه شود). (آیت الله سیستانی)^۱

و بچه ده ساله ای که خوب و بد را تمیز می دهد اگر برای کارهای خیر مانند ساختن مسجد و مدرسه و بیمارستان، یا برای خویشاوندان خود وصیت مناسب و معقولی کند صحیح است (آیت الله مکارم)^۲

۲- عاقل باشد :

وصیت مجنون باطل است ولی وصیت مجنون ادواری در حال افاقه اش صحیح است و هم چنین وصیت مست در حال مستی باطل است (حضرت امام و آیات عظام مکارم، سیستانی)^۳

اگر کسی وصیت کند و بعد از آن دیوانه یا مست یا بیهوش شود آیا وصیتش باطل می شود؟

در صحت وصیت، استمرار عقل معتبر نیست پس اگر وصیت کند و بعد از آن دیوانه یا مست یا بیهوش شود وصیتش باطل نمی شود (مراجع)^۴

۳- محجور (سفیه و ورشکسته) نباشد

آیا وصیت سفیه در تمام امور باطل است؟

وصیت سفیه در امور مالی باطل است ولی در امور غیر مالی صحیح است. (حضرت امام و امام خامنه ای و آیات عظام سیستانی، مکارم)^۵
حکم وصیت مفلس چیست؟

وصیت مفلس باطل نیست هر چند وصیتش بعد از محجور شدن توسط حاکم باشد زیرا از آنجا که پرداخت دیون مقدم بر اجرای وصیت است، ضرری از بابت وصیت به طلبکارها وارد نمی شود. (حضرت امام، آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۶

۴- اختیار

۵- خودکشی نکرده باشد (عمدا کاری که منجر به مردن او شود نکرده باشد). (مراجع)^۱

^۱ - منهاج الصالحین، م ۱۳۵۴ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۹۷

^۲ توضیح المسائل، م ۲۳۲۶

^۳ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۲ منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص: ۴۱۹ م ۱۳۵۴

^۴ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۲ رساله آموزشی امام خامنه ای ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۷ منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص: ۴۱۹ م ۱۳۵۴

^۵ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۲ رساله آموزشی امام خامنه ای ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۷ منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص: ۴۱۹ م ۱۳۵۴

^۶ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، الرابع

وصیت کسی که دست به خود کشی زده در چه اموری باطل است؟
وصیت او در امور مالی باطل است ولی در امور غیر مالی باطل نیست. (حضرت امام، آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم)^۲

حکم وصیت قبل از خود کشی چیست؟
اگر پیش از وارد کردن جنایت به خود وصیت کند، وصیت او صحیح است هر چند در حال وصیت تصمیم بر خود کشی داشته باشد. (مراجع)^۳

شرائط وصی

وصی باید: مسلمان، بالغ، عاقل، مورد اعتماد باشد. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیه الله مکارم: به احتیاط واجب)^۴
وصی باید عاقل باشد، و در اموری که راجع به شخص موصی است، و همچنین - بنابر احتیاط واجب - در اموری که راجع به دیگران است، باید مورد اطمینان باشد، و وصی مسلمان، باید - بنابر احتیاط واجب - مسلمان باشد. و وصیت به بچه نابالغ به تنهایی اگر مقصود موصی، آن باشد که در حال بچگی بدون اجازه ولی تصرف نماید، - بنابر احتیاط واجب - صحیح نیست و باید تصرف او به اذن حاکم شرع باشد. ولی اگر مقصود او این باشد که بعد از بلوغ یا به اذن ولی تصرف نماید، اشکال ندارد. (آیه الله سیستانی)^۵

شرائط موصی به (مال یا حق یا کار وصیت شده)

الف: وصیت تملیکی (وصیت به عین مال یا منفعت آن برای بعد از مرگ)

شرائط معتبر در وصیت تملیکی :^۶

- ۱- مال یا حق باشد
- ۲- قابل انتقال به غیر باشد مثل : حق تحجیر
- ۳- منفعت حلال قابل اعتناء داشته باشد.
- ۴- زائد بر ثلث نباشد مگر با اجازه ورثه

آیا در وصیت مالی باید مال وصیت شده حتما عین و موجود باشد؟

در وصیت به مال، فرقی نیست بین این که عین باشد و یا دین در ذمه غیر و یا منفعت، و در عین هم فرقی نیست بین این که در حال وصیت موجود باشد و یا بعد از مدتی کوتاه موجود شود. بنابر این، وصیت کردن به حملی که در شکم

^۱ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، السادس - تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۳ منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص: ۴۱۹ م ۱۳۵۴، رساله آموزشی امام خامنه ای ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۷

^۲ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، السادس - تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۳ منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص: ۴۱۹ م ۱۳۵۴
^۳ - عروه جلد ۲ باب وصیت ذیل مسئله ۱۰، السادس - تحریر کتاب الوصیه مسئله ۱۳، رساله آموزشی، ج ۲ ص ۲۵۷ درس ۶۳، منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، ص:

۴۱۹ م ۱۳۵۵

^۴ - رساله مراجع، ۲۷۰۴، رساله آموزشی، ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۹، رساله آیه الله مکارم، م ۲۳۳۲

^۵ - رساله م ۲۶۶۹

^۶ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت م ۱۷، منهاج الصالحین ج ۲ کتاب وصیت م ۱۳۶۴ و ۱۳۷۰، عروه، ج ۲ کتاب وصیت فصل فی موصی به قبل از م ۱ و مسئله ۱، رساله آموزشی ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۸ -

حیوان است و یا میوه ای که به زودی بر درخت و نخل پیدا می شود صحیح است. (حضرت امام ره و امام خامنه ای و آیه الله سیستانی و آیه الله مکارم)^۱

ب: وصیت عهدی (وصیت به انجام امری مثل پرداخت دیون توسط فرد یا افرادی بعد از مرگ)

شرائط معتبر در وصیت عهدی :

- ۱- کار مشروعی باشد. لذا برای راهزنی و یا کمک به ظالم یا تعمیر کلیسا و چاپ کتب گمراه کننده، نمی توان به وصیت عمل کرد و وصیت باطل است. (حضرت امام ره و امام خامنه ای و آیه الله سیستانی و آیه الله مکارم)^۲
 - ۲- سفیهانه و عبث نباشد، مثلاً اگر کسی وصیت کند پس از مرگش، شبها در هفت مسجد و امام زاده را بزنند، این وصیت باطل است. (حضرت امام ره و امام خامنه ای و آیه الله سیستانی و آیه الله مکارم)^۳
 - ۳- در غیر از دیون و امثال آن زائد بر ثلث نباشد مگر ورثه اجازه دهند. (حضرت امام ره و امام خامنه ای و آیه الله سیستانی و آیه الله مکارم)^۴
 - ۴- اگر وصیت کند که با وجود ولی، غیر ولی، امر تجهیز میت را به عهده بگیرد، احتیاط آن است که وصی از ولی اذن بگیرد و ولی هم به او اذن دهد. (حضرت امام، امام خامنه ای)^۵
- این وصیت نافذ است، و وصی مقدم بر ولی است، اما احتیاط مستحب آن است که وصی از ولی اجازه بگیرد و ولی هم اجازه بدهد. (آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۶

شرائط موصی له

در موصی له معتبر است که در حین وصیت موجود باشد. پس وصیت کردن به نفع مرده یا جنینی که در شکم مادر پدید خواهد آمد و یا برای فرزندان آینده فلانی صحیح نیست (مکارم - اشکال دارد و احتیاط آنست که با ورثه صلح کنند) اما برای کودکی که در حال وصیت در شکم مادر است صحیح است به شرطی که یقین به وجودش باشد هرچند روح در

^۱ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت م ۱۷، منهاج الصالحین ج ۲ کتاب وصیت م ۱۳۶۴، عروه، ج ۲ کتاب وصیت فصل فی موصی به قبل از م ۱، رساله آموزشی ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۸

^۲ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت م ۲۰، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۳ ص ۲۵۸، منهاج الصالحین ج ۲ کتاب الوصیه، م ۱۳۶۷، عروه، ج ۲ کتاب وصیت فصل فی موصی به قبل از م ۱

^۳ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت م ۲۰، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۳ ص ۲۵۹، منهاج الصالحین ج ۲ کتاب الوصیه، م ۱۳۶۷، عروه، ج ۲ کتاب وصیت فصل فی موصی به قبل از م ۱

^۴ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت م ۲۰، سایت ادمین شماره استفتاء : ۸۴۵۹۲۸ تاریخ استفتاء : ۹۶/۱۲/۰۲، منهاج الصالحین ج ۲ کتاب الوصیه، م ۱۳۶۷، عروه، ج ۲ کتاب وصیت فصل فی موصی به قبل از م ۱

^۵ - تحریر ج ۳ کتاب وصیت، م ۲۲، رساله آموزشی ج ۲ درس ۶۳ ص ۲۵۸

^۶ - منهاج الصالحین، ج ۲، فصل فی موصی به، م ۱۳۶۹، رساله، احکام اموات، م ۵۲۲

آن دمیده نشده باشد و بشرطی که زنده به دنیا بیاید پس اگر مرده از مادر جدا شود آن وصیت باطل است و مال متعلق به ورثه است. (حضرت امام ره و آیت الله مکارم)^۱

وجود موصی له هنگام وصیت در وصیت تملیکی شرط است هر چند به صورت جنین در رحم مادرش باشد و یا حتی جنینی باشد که هنوز روح در آن دمیده نشده است به شرط اینکه زنده به دنیا بیاید. (امام خامنه ای)^۲

در وصیت عهده وجود موصی له در زمان وصیت یا در زمان موت موصی لازم نیست لذا وصیت عهده برای فردی که وجود خارجی ندارد اما ممکن است در آینده بوجد آید صحیح است

اما در وصیت تملیکیه معتبر است که در حین وصیت موصی له موجود باشد، پس وصیت کردن به نفع مرده یا جنینی که در شکم مادر پدید خواهد آمد و یا برای فرزندان آینده فلائی صحیح نیست اما برای کودکی که در حال وصیت در شکم مادر است صحیح است به شرطی که یقین به وجودش باشد هر چند روح در آن دمیده نشده باشد و بشرطی که زنده به دنیا بیاید پس اگر مرده از مادر جدا شود آن وصیت باطل است و مال متعلق به ورثه است. (آیت الله سیستانی)^۳

احکام وصیت

وصیت تقسیم ارث به صورت مساوی:

وصیت باطل است (حضرت امام)^۴

وصیت شخص نسبت به ثلث اموالش صحیح است هر چند ورثه راضی نباشند، و در بیش از آن نافذ نیست، مگر اینکه تمام ورثه نسبت به آن راضی باشند. (امام خامنه ای)^۵

در صورتیکه این وصیت به ضمیمه سایر وصایای میت بیش از ثلث اموال وی نباشد، عمل به آن لازم است، یعنی اضافه سهم دختران از ثلث پرداخت می شود و اگر اضافه بر ثلث باشد، تنها به مقدار ثلث جایز است. (آیه الله سیستانی، آیه الله

مکارم)^۶

بیشتر بودن وصیت از ثلث مال

آیا وصیت بر بیشتر از ثلث نافذ است یا خیر؟

^۱ - تحریر جلد ۳ کتاب وصیت، م ۱۵ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۷۱۲، توضیح المسائل آیت الله مکارم، م ۲۳۳۹

^۲ - اجوبه، م ۱۸۴۵

^۳ - منهاج الصالحین جلد ۲، فصل فی الموصی له، م ۱۴۱۱ و ۱۴۱۲

^۴ - استفتائات، ج ۲، ص ۴۱۵، س ۲۵

^۵ - سایت ادمین: شماره استفتاء: ۹۳۶۴۱۱، تاریخ استفتاء: ۹۷/۱۰/۹

^۶ - منهاج الصالحین: ج ۲ م ۱۳۷۷ و استفتائات جدید: ج ۱ س ۱۱۰۷ و سایت:

<https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۳۷۹۶۸&mid=۲۵۰۴۸۲>

اگر مصرفی را که میّت معین کرده، از ثلث مال او بیشتر باشد، وصیّت او در بیشتر از ثلث در صورتی صحیح است که ورثه حرفی بزنند، یا کاری کنند که معلوم شود عملی شدن وصیّت را اجازه داده‌اند و تنها راضی بودن آنان کافی نیست و اگر مدّتی بعد از مردن او هم اجازه بدهند صحیح است (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۱

آیا در وصیت، اجازه بر مازاد ثلث توسط ورثه قبل از موت موصی نیز نافذ است؟

اجازه ورثه قبل از مرگ موصی مطلقاً نافذ است. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۲

اگر ورثه نسبت به وصیت مازاد بر ثلث اجازه دادند، آیا می‌توانند از اجازه خود برگردند؟

اگر در وصیت مازاد بر ثلث، ورثه اجازه داده باشند (چه قبل از فوت موصی اجازه داده باشند چه بعد از فوت او) نمی‌توانند از اجازه خود برگردند. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیه الله سیستانی)^۳

نکته: در ادمین به آدرسی که ذکر شد بیان شده است اگر چه ورثه گمان می‌کرده‌اند که حتماً ولزوماً باید به مازاد بر ثلث رضایت دهند و به همین جهت آنرا قبول کرده‌اند، حتی این رضایت نیز قابل رجوع نیست.

بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند از اجازه خود برگردد. (آیه الله مکارم)^۴

آیا اگر ورثه بعد از فوت موصی، وصیت مازاد بر ثلث را رد کردند (بدون اینکه قبل از فوت اجازه داده باشند) اجازه بعدی اثر دارد؟

اگر بعد از رد قبول کردند، عمل به وصیت اشکال ندارد. (امام خامنه‌ای)^۵

اجازه بعدی اثر ندارد. (آیه الله سیستانی)^۶

اگر بعد از رد، اجازه دادند بنا بر آن می‌توان در زائد بر ثلث مطابق وصیت عمل کرد. (آیت الله مکارم)^۷

اگر بعضی از ورثه بیشتر از ثلث را اجازه و بعضی رد نمایند تکلیف چیست؟

^۱ - رساله مراجع ج ۲ م ۲۷۲۱ و اجوبه الاستفتائات، س ۱۸۳۱، منهاج الصالحین، ج ۲، فصل فی الموصی به، م ۱۳۷۰، رساله آیه الله مکارم، م ۲۳۴۷
^۲ - تحریر، ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۵، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۵، ص ۲۶۹، منهاج الصالحین، ج ۲، فصل فی الموصی به، م ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱، سایت آیه الله مکارم:
<https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۵۹۹&mid=۲۵۱۳۰۸>

^۳ - تحریر، ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۵، رساله آموزشی ج ۲، درس ۶۵، ص ۲۶۹ و ادمین، شماره استفتاء: ۸۳۷۵۶۷، تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۱۱/۱ - منهاج الصالحین، ج ۲، فصل فی الموصی به، م ۱۳۷۲

^۴ - رساله: م ۲۳۴۷

^۵ - ادمین، شماره استفتاء: ۷۷۶۳۳۸، تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۳/۲۱

^۶ - منهاج الصالحین، ج ۲، فصل فی الموصی به، م ۱۳۷۲

^۷ - استفتاء از آیت الله مکارم، کد رهگیری: ۹۷۱۱۵۰۰۷۲

وصیت در مازاد بر ثلث، نسبت به اجازه دهندگان نافذ و نسبت به دیگران باطل است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم)^۱

وصیت به امور متعدد

الف: وصیت به امور متعددی که متضاد هم هستند:

مثلاً وصیت کرده که یک سوم اموال را برای فقرا خرج کنید و در جای دیگر یک سوم را برای امر دیگری وصیت کرده در مورد مثال فوق وصیت دوم ناسخ وصیت اول است و باید به وصیت دوم عمل شود. ولی اگر وصیت کند فلان خانه را به زید بدهید و در وصیت دوم بگوید نصف آن خانه را به عمرو بدهید در این مورد نصف خانه از زید و نصف دیگر آن از عمرو است. (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)^۲

ب: وصیت به امور متعددی که متضاد هم نیستند:

هرگاه کسی وصیت های متعدد برای کارهای مختلف کند و ثلث او کفایت نکند، باید به ترتیب آنچه در وصیت ذکر شده عمل کنند تا به اندازه ثلث برسد و بقیه وصیت باطل است (مگر این که ورثه اجازه دهند) اما اگر در وصیت خود واجبات را هم ذکر کرده باشد مانند حج و خمس و زکات و مظالم این قسمت از اصل مال برداشته می شود و بقیه از ثلث. ضمناً هرگاه انسان از وصیت خود برگردد (مثلاً اول بگوید ثلث مالش را به کسی دهند و بعد بگوید ندهند) وصیت باطل می شود (آیت الله مکارم)^۳

توجه: نظر آیت اله مکارم نسبت به تقسیم بندی ذیل همین مطلبی است که بیان شد.

۱- همه از یک نوع باشند (مثلاً همه مالی یا بدنی باشند)

اگر همه واجب مالی باشند از اصل مال هزینه می شود ولو مازاد بر ثلث باشد. و اگر همه واجب بدنی یا تبرعی باشد از ثلث مال هزینه می شود و چنانچه ثلث مال کافی نباشد اگر ورثه اجازه بدهند که بیشتر از ثلث هزینه شود به همه وصایا عمل می شود و اگر اجازه بیشتر از ثلث را ندهند دو صورت دارد:

الف: بین موارد وصیت ترتیبی ذکر نشده (سیستانی - قرینه حالیه و مقالیه بر تقدم یا تاخر نباشد)

مثلاً وصیت کند که بیست سال نماز و روزه های من را قضا کنید، در این صورت تمام وصیت به منزله یک وصیت است و کمبود آن به همه موارد به نسبت کم می شود لذا در مورد مثال اگر فرضاً اجرت نماز دو برابر روزه باشد نقصی که بر اجرت نماز وارد می شود دو برابر نقصی است که بر اجرت روزه وارد می شود.

^۱ - تحریر، ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۷، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۵ ص ۲۶۹، عروه، ج ۲، فصل فی الموصی به، م ۱

^۲ - تحریر، کتاب وصیت م ۲۶، رساله آموزشی ج ۲، درس ۶۵ ص ۲۶۸، منهاج الصالحین، ج ۲ فصل فی موصی به، م ۱۳۹۳ - توضیح المسائل، م ۲۳۳۴، استفتاء از آیت الله مکارم کد رهگیری: ۹۷۱۱۱۰۰۰۶۰

^۳ - توضیح المسائل، م ۲۳۴۸ و استفتاء با کد رهگیری: ۹۷۱۱۱۰۰۰۶۰

ب: بین موارد وصیت ترتیب ذکر شده باشد که در این صورت به ترتیب وصیت عمل می شود تا وقتی که ثلث مال هزینه شود و به مابقی وصیت عمل نمی شود. (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)^۱

۲- همه از یک نوع نیستند بلکه مختلف هستند:

الف: وصیت به امور متعدد از ثلث مال:

اگر وصیت کند که از ثلث مالش خمس وزکات یا بدهی دیگر او را بدهند و برای نماز و روزه او اجیر بگیرند و کار مستحبی هم مثل اطعام به فقراء انجام دهند باید اول به واجبات عمل نماید به ترتیبی که در وصیت نامه قید کرده است چه واجب بدنی باشد، چه واجب مالی و اگر ترتیبی هم ذکر نشده باز هم واجبات مقدم است. حال اگر ثلث برای واجبات کفایت نکرد چنانچه باقی مانده تماما یا قسمتی از آن واجب مالی باشد باید از اصل مال برداشته شود و اگر بدنی باشد و ورثه مازاد بر ثلث را اجازه ندهد ملغی می گردد. و در هر صورت وقتی به مستحبات عمل می شود که ثلث مال از انجام واجبات زیاده باشد. (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)^۲

ب: وصیت به امور متعدد بدون ذکر ثلث مال:

اگر محل خرج آن ذکر نشده (نگفته از اصل مال یا ثلث مال) در این صورت واجبات مالی از اصل مال پرداخت می شود و اگر مال اضافه بیاید سه قسمت می شود و واجبات بدنی از ثلث آن پرداخت می شود و اگر ثلث اضافه آمد در امور تبرعی هزینه می شود. (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)^۳

امتناع ورثه از عمل به وصیت

چنانچه تمام ورثه یا بعضی از آنها از عمل به وصیت امتناع نمایند حکم چیست؟

اگر وصی بتواند باید متوسل به قانون شود و وصیت را تنفیذ کند و اگر نتواند بر هر کدام واجب است به مقدار سهم خود پول را به وصی تحویل دهد تا به وصیت عمل نماید (آیت الله سیستانی)^۴

از قضیه شخصیه اطلاعی نداریم اما وصی باید با جدیت حداکثر تلاش ممکن را برای عمل به وصیت انجام دهد اگر بعد از تلاش لازم موفق نشد تکلیفی ندارد و مسئولیت بر عهده ورثه ای است که مانع از عمل به وصیت شده اند. (آیت الله مکارم)^۵

تکلیف واجبات مالی که بر عهده میت مانده و وصیت:

الف: خمس وزکات و بدهکاری و رد مظالم:

^۱ - تحریر ج ۳، کتاب وصیت، م ۳۴، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۵ ص ۲۶۶ منهاج الصالحین ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

^۲ - تحریر الوسیله، کتاب الوسیه، م ۳۵ - توضیح المسائل مراجع، م ۲۷۲۳، رساله آموزشی ج ۲، درس ۶۵ ص ۲۶۷، منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

^۳ - تحریر ج ۳، کتاب وصیت، م ۳۵، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۵ ص ۲۶۷، منهاج الصالحین ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۹۸

^۴ - استفتاء خصوصی کد استفتاء ۸۲۱۴۰۳ :

^۵ - استفتاء از آیت الله مکارم، کد رهگیری: ۹۷۱۱۵۰۰۶۱

واجبات مالی مثل خمس و زکات و بدهکاری از اصل مال پرداخت میشود یا از ثلث؟

واجبات مالی، مانند زکات و خمس و مظالم و مانند اینها باید از اصل مال پرداخت شوند، چه وصیت کرده باشد یا نکرده باشد مگر آن که وصیت کرده باشد که از ثلث مال پرداخت شود که باید از ثلث بپردازند، و (در این صورت) چنانچه ثلث برای آنها کافی نبود، باید زیادی را از اصل مال بپردازند (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)^۱

باید از اصل مال پرداخت شود (آیت الله مکارم)^۲

آیا هزینه حج از اصل مال میت کسر می شود یا از ثلث؟

باید از اصل مال پرداخت شود، (هرچند که به واسطه نذر کردن بر او واجب شده باشد) چه وصیت کرده باشد یا نکرده باشد مگر آن که وصیت کرده باشد که از ثلث مال پرداخت شود که باید از ثلث بپردازند، و (در این صورت) چنانچه ثلث برای آن کافی نبود، باید زیادی را از اصل مال بپردازند. (حضرت امام ره، امام خامنه ای)^۳

اگر حج به واسطه استطاعت واجب شده باشد، از اصل مال پرداخت می شود، چه وصیت کرده باشد یا نکرده باشد مگر آن که وصیت کرده باشد که از ثلث مال پرداخت شود که باید از ثلث بپردازند، و (در این صورت) چنانچه ثلث برای آن کافی نبود، باید زیادی را از اصل مال بپردازند و اگر به واسطه نذر واجب شده باشد، از ثلث پرداخت می شود. (آیه الله سیستانی)^۴

از اصل مال پرداخت می شود (آیه الله مکارم)^۵

واجباتی مثل کفارات و نذورات، از اصل مال پرداخت می شود یا از ثلث؟

اینها باید از اصل مال پرداخت شوند، چه وصیت کرده باشد یا نکرده باشد مگر آن که وصیت کرده باشد که از ثلث مال پرداخت شود که باید از ثلث بپردازند، و (در این صورت) چنانچه ثلث برای آنها کافی نبود، باید زیادی را از اصل مال بپردازند (حضرت امام ره، امام خامنه ای)^۶

کفارات و نذورات و امثال آن، از اصل مال برداشته نمی شود بلکه از ثلث برداشته می شود (آیه الله سیستانی)^۷

نذورات و مثل آن از واجبات مالی، از اصل مال برداشته می شود ولی پرداخت کفاره روزه والدین بر فرزندان واجب نیست و حتی از اصل مال میت نیز نمی توان پرداخت مگر در دو صورت: ۱- با رضایت ورثه کبیر و از سهم آنها. ۲- میت در این زمینه وصیت نموده باشد که از ثلث اموال وی پرداخت می شود. (آیه الله مکارم)^۸

^۱ - تحریر، ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۳، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۴ ص ۲۶۲ و درس ۶۵ ص ۲۶۷ و سایت ادمین، شماره استفتاء: ۸۹۹۷۲۱ تاریخ استفتاء: ۱۳۹۷/۵/۲۰، منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۹۸

^۲ - توضیح المسائل، م ۲۳۴۶ و ۲۳۴۸

^۳ - تحریر، ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۳، رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۴ ص ۲۶۲

^۴ - منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۹۲ و ۱۳۹۸

^۵ - عروه، ج ۲، کتاب الوصیه، فصل فی الموصی به، م ۳ و رساله، م ۲۳۴۶

^۶ - تحریر ج ۳، کتاب وصیت، م ۲۳ - رساله آموزشی، ج ۲، درس ۶۴، ص ۲۶۲

^۷ - منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب وصیت، م ۱۳۸۹

وصیت به وقف بعد از مرگ

اگر شخصی بگوید این خانه بعد از مرگ من وقف مسجد باشد آیا صحیح است؟

چنین وقفی صحیح نیست چون وقف معلق بر وفات شده مگر اینکه از عبارت فهمیده شود که میت وصیت به وقف کرده است (حضرت امام ره، آیت الله سیستانی)^۲

توضیح عبارت بالا: اگر بگوید بعد از مرگ من، وقف باشد، صحیح نیست اما اگر بگوید بعد از مرگ من وقف کنید، صحیح است.

آری صحیح است و لازم است وصیت مذکور به انضمام سایر وصایای مرحوم بیش از ثلث اموالش نباشد. (آیت الله مکارم)^۳

محروم کردن از ارث

اگر یکی از ورثه در وصیت محروم از ارث شده باشد تکلیف چیست؟

این وصیت در بیشتر از ثلث نافذ نمی باشد یعنی اگر میت وصیت به ثلث نکرده، وارث محروم شده فقط از ثلث ارث نمی برد و از بقیه اموال ارث می برد مگر اینکه خودش به محروم شدن از باقی ارث رضایت دهد. پس اگر میت دو پسر داشته باشد و ترکه او شش میلیون باشد به پسری که محروم کرده دو و به دیگری چهار میلیون داده می شود. (حضرت امام ره، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)^۴

فوری بودن وجوب عمل به وصیت

آیا عمل به وصیت وجوب فوری دارد؟

عمل به وصیت و یا پرداخت ثلث واجب فوری است هر چند وصیت به شکل مطلق باشد. (امام خامنه ای)^۵
تاخیر انداختن و یا رد عمل به وصیت جایز نیست. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)^۶

^۱ - عروه، ج ۲، وصیت، فصل فی الموصی به، م ۳ - استفتاء، کد رهگیری: ۹۷۱۱۵۰۰۶۳

^۲ - تحریر الوسیله، کتاب وقف، م ۲۳ - منهاج الصالحین، کتاب وصیت، م ۱۴۵۹

^۳ - سایت آیت الله مکارم: ۲۵۱۳۲۱&mid=۵۹۹&catid=۰&lid=۰&typeinfo=۲۱ <https://makarem.ir/main.aspx?>

^۴ - استفتائات حضرت امام، سوال ۸۷۰۹ و ۱۱۸۷ - اجوبه، س ۱۸۷۸ - منهاج الصالحین، کتاب وصیت، م ۱۴۰۵ - سایت آیت الله مکارم <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۵۹۹&mid=۲۵۱۳۱۵>

^۵ - ادمین، شماره استفتاء: ۸۱۳۰۶۲، تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۷/۲۸

^۶ - سایت آیت الله سیستانی، پرسش و پاسخ، وصیت، س ۹ - سایت آیت الله مکارم

<https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۴۰۳۳۷&mid=۲۵۱۳۹۱>

وصیت به پیوند اعضاء

اگر شخصی وصیت کرده باشد که بعد از مرگ او اعضای بدنش را اهدا نمایند، آیا این وصیت نافذ است؟

الف: غیر مرگ مغزی

اگر حفظ جان مسلمانی موقوف باشد بر پیوند عضوی از اعضای میت مسلمانی، جایز است قطع آن عضو و پیوند آن، و بعید نیست که دیه داشته باشد، لکن اگر میت در حال زندگی اجازه داد، ظاهراً دیه ندارد، لکن جواز شرعی آن، محل اشکال است. (حضرت امام ره)^۱

استفاده از اعضای میت برای پیوند به بدن شخص دیگر برای نجات جان او یا درمان بیماری وی اشکال ندارد و وصیت به این مطالب هم مانعی ندارد مگر در اعضایی که برداشتن آنها از بدن میت، موجب صدق عنوان مثله باشد و یا عرفاً هتک حرمت میت محسوب شود. (امام خامنه ای)^۲

نفوذ وصیت به اهدای عضو بعد از مرگ مشکل است. (آیت الله سیستانی)^۳
اگر موجب نجات جان مسلمانی از مرگ یا بیماری مهمی گردد جایز است. و در این امر اجازه ولی هم شرط نیست. (آیت الله مکارم)^۴

ب: مرگ مغزی

استفاده از اعضای میت برای پیوند به بدن شخص دیگر اگر با اذن قبلی وی صورت بگیرد و یا نجات نفس محترمی متوقف بر آن عضو مورد نیاز باشد، اشکال ندارد و وصیت به این مطالب یا گرفتن کارت اهداء هم مانعی ندارد مگر در اعضایی که برداشتن آنها از بدن میت، موجب صدق عنوان مثله باشد و یا عرفاً هتک حرمت میت محسوب شود یا در صورتی که استفاده از اعضای بدن چنین بیمارانی برای معالجه بیماران دیگر باعث تسریع در مرگ و قطع حیات آنان شود که در این موارد جایز نیست. (امام خامنه ای)^۵

جایز نیست (آیه الله سیستانی)^۶

در مورد اهداء اعضای افرادی که مرگ مغزی شده اند، تنها در صورتی جایز است که مرگ مغزی و نباتی مسجل شده باشد و احتیاط آن است از ورثه رضایت بگیرند. و همچنین احتیاط واجب آن است که دیه را بپردازند، مگر این که ورثه میت هم به این معنا موافقت کنند که در این صورت دیه لازم نیست. (آیه الله مکارم)^۱

^۱ - رساله ۱۶ مرجع، چاپ پنجم ۱۳۹۶، ج ۲، ص ۱۰۹۷، تشریح و پیوند، م ۲۸۸۲

^۲ - اجوبه، س ۱۲۹۳

^۳ - سایت، پرسش و پاسخ، پیوند اعضا، س ۲

^۴ - سایت آیت الله مکارم:

^۵ - ادمین: شماره استفتاء ۷۹۴۷۸۵: تاریخ استفتاء ۱۳۹۶/۵/۱۶ و شماره استفتاء ۹۳۷۷۴۷: تاریخ استفتاء ۱۳۹۷/۱۰/۱۳

^۶ - سایت آیه الله سیستانی: پرسش و پاسخ، پیوند اعضا، س ۲

نکته: در استفتایی دیگر که در سایت هم وجود دارد، نسبت به اجازه از اولیاء، احتیاط ندارند بلکه می فرمایند بهتر است.

هرگاه مرگ مغزی به طور کامل و مسلّم باشد، و هیچ گونه احتمال بازگشت به زندگی عادی وجود نداشته باشد، برداشتن بعضی از اعضا (خواه مانند قلب باشد یا کلیه یا عضو دیگر) برای نجات جان مسلمانی، مانعی ندارد، خواه وصیت به این کار کرده باشد یا نه، ولی بهتر جلب رضایت اولیای میت است. (آیه الله مکارم)^۲

آیا وصیت اهدا بدن برای تشریح علوم پزشکی از نظر فقهی جایز است؟

در صورتی که نجات نفس محترمه یا دستیابی به تجارب علوم پزشکی که جامعه به آن محتاج است، و یا شناسایی نوعی بیماری که حیات مردم را تهدید می کند، متوقف بر تشریح باشد، تشریح جسد میت جایز است، و وصیت به این مطالب هم مانعی ندارد، مگر اینکه تشریح موجب صدق عنوان مثله باشد و یا عرفاً هتک حرمت میت محسوب شود، در هر صورت لازم است تا آنجا که استفاده از جسد غیر مسلمان امکان دارد، از جسد مسلمان استفاده نشود. (امام خامنه ای)^۳

نکته: البته نسبت به مثله شدن در اجوبه اینگونه آمده:

به نظر می رسد، ادله تحریم مثله و امثال آن، ناظر به امر دیگری است و از امثال مورد سؤال که مصلحت مهمی در تشریح جنازه میت وجود دارد، منصرف است. (امام خامنه ای)^۴

پرسش: آیا مجازیم مسلمانی که وصیت کرده بعد از وفاتش وی را تشریح کنند، تشریح نماییم؟

تشریح مرده مسلمان برای مقاصد پزشکی با چند شرط جایز است: ۱. مقصود یاد گرفتن و تکمیل اطلاعات طبّی برای نجات جان مسلمان بوده باشد، و بدون تشریح این مقصود حاصل نشود. ۲. دسترسی به مرده غیر مسلمان نباشد. ۳. به مقدار ضرورت و احتیاج قناعت شود، و اضافه بر آن جایز نیست. با چنین شرایطی تشریح جایز، بلکه واجب است. (آیت الله مکارم)^۵

دفن میت در غیر محل وصیت:

اگر میتی را در غیر محل وصیت دفن کرده اند تکلیف چیست؟^۶

اگر وصیت مزبور ثابت باشد عمل بر طبق آن لازم است. و نبش اگر بعد از متلاشی شدن بدن باشد و یا آنکه موجب هتک شود، جایز نیست. (حضرت امام)

^۱ - سایت آیه الله مکارم: <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۶۳۹&mid=۲۶۰۸۷۱> و

<https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۳۲۰۶۷&mid=۲۶۲۰۷۴>

^۲ - سایت مکارم: <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۴۶۸۷۴&mid=۲۶۲۰۷۷>

^۳ - ادمین-شماره استفتاء: ۷۵۷۸۹۰ - تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۱/۲۶ - اجوبه سوال ۱۸۴۱

^۴ - اجوبه: س ۱۸۴۱

^۵ - <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۴۶۸۸۰&mid=۲۶۲۰۳۷>

^۶ - استفتاءات (امام خمینی)، ج ۲، ص: ۴۵۲ و ۹۲ - مکارم توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص: ۳۵۱ م ۹۹

هرگاه کسی وصیت کند بدن او را در جای معینی دفن کنند و به وصیت او عمل نکنند و در جای دیگری دفن شود جایز نیست قبر او را نبش کنند و به جای مورد وصیت انتقال دهند (آیت الله مکارم)^۱

^۱ - توضیح المسائل مراجع م ۲۷۰۳

^۲ - - تحریر الوسيلة، ج ۲، کتاب وصیت، م ۵ ، منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، م ۱۳۴۲ ، عروه ، کتاب الوصیه م ۱- رساله آموزشی ، ج ۲ ، درس ۶۲ ص ۲۵۴

^۳ - عروه کتاب وصیت م ۱

^۴ - - تحریر الوسيلة، ج ۲، کتاب وصیت، م ۹ ، منهاج الصالحین (للسیستانی)، ج ۲، م ۱۳۴۸ ، عروه ، کتاب الوصیه م ۷- رساله آموزشی ، ج ۲ ، درس ۶۲ ص ۲۵۴